

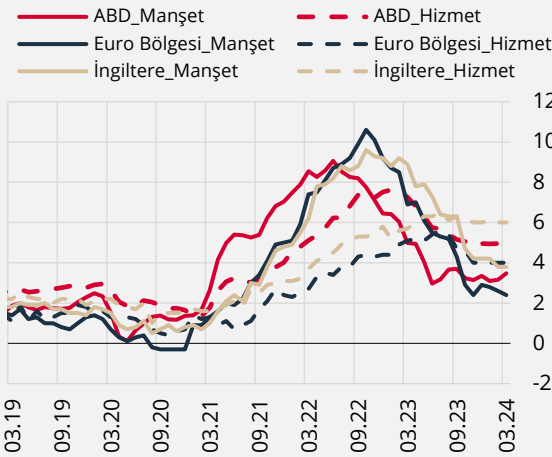
Kutu 2.4

Hizmet Enflasyonu Görünümü

Çekirdek enflasyonunun iki ana bileşeni olan mal ve hizmet grupları yapısal farklılıklar sergilemektedir. Verimlilik, dış rekabete açıklık, krediye duyarlılık ve emek yoğunluk seviyeleri söz konusu yapısal farklılıkların ana eksenleri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, sektörlerin fiyatlama davranışlarındaki ayrışma da büyük önem arz etmektedir. Geriye doğru endeksleme, başta kira alt grubu olmak üzere, hizmetler sektöründe daha yaygındır. Hizmetler sektöründe zamana bağlı fiyat belirleme eğilimi daha baskınken yürürlükteki bazı düzenlemeler söz konusu durumu güçlendirmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetleri gibi kalemlerde yılda bir veya iki kez fiyat belirlenmekte ve özellikle eğitim sektöründe, düzenlemelerin etkisiyle geçmiş enflasyona bağlı fiyat artışları yapılmaktadır. Enflasyonun yüksek seyrettiği dönemlerde çalışanların satın alma gücünün korunması için ücretlerin enflasyon gerçekleştirmeleriyle telafi edilmesi, daha emek yoğun olan hizmet sektöründe geçmiş enflasyonun önemini artıran bir başka unsurdur. Son olarak, yönetilen/yönlendirilen fiyat ayarlamalarında da büyük ölçüde enflasyon gerçekleştirmelerinin dikkate alındığı izlenmektedir.

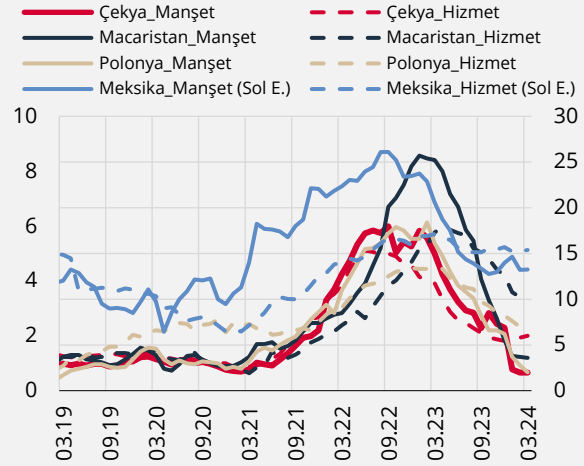
Hizmetler sektöründe hâkim olan fiyatlama davranışının etkisi dezenflasyon dönemlerinde daha belirgin hale gelmekte, sektör dinamikleri enflasyondaki düşüşü yavaşlatan ana unsur olarak öne çıkmaktadır.¹ Söz konusu durum sadece Türkiye'ye özgü olmayıp gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde de gözlenmektedir (Grafik 1 ve 2). Son aylarda hizmetler sektörü enflasyonunda gözlenen atalet, başta ABD olmak üzere bazı ülkelerde dezenflasyon sürecini sekteye uğratmış, politika faizi indirim beklentilerinin ötelenmesine neden olmuştur.

Grafik 1: Seçilmiş Gelişmiş Ülkelerde Manşet ve Hizmet Enflasyon Oranları (Yıllık, %)

Kaynak: OECD.

Grafik 2: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Manşet ve Hizmet Enflasyon Oranları (Yıllık, %)

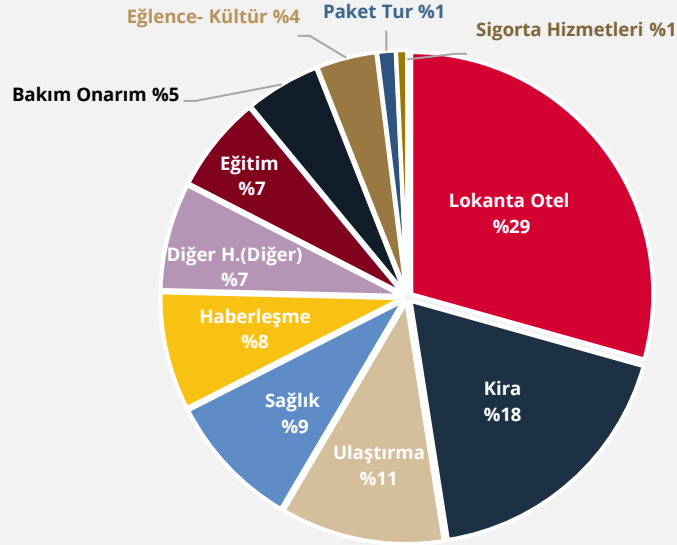

Kaynak: OECD.

Son Dönem Gelişmelerine Yakından Bir Bakış

Hizmetler grubu belirli özellikleriyle tüketici sepetini oluşturan diğer gruplardan ayrıştığı gibi kendi içinde de heterojenlik sergilemektedir. Söz konusu durumun kaynaklarından ilki ağırlık yapısıdır. Hizmetler sektörü içinde belirli alt gruplar yüksek ağırlıklarıyla dikkat çekmektedir. Lokanta-otel alt grubu çok büyük kısmı dışarıdan yenen yemek olmak üzere sektörün yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Lokanta-otel alt grubunu yaklaşık yüzde 18 ağırlıkla kira, yüzde 11 ağırlıkla da ulaştırma alt grubu izlemektedir. Bu üç alt grup hizmetler sektörünün yarısından fazlasını (yüzde 58,5) oluşturmaktadır (Grafik 3).

¹ Amatyakul, İgan ve Lombardi (2024) çalışması, covid sürecinde mal fiyatlarının artışı ile birlikte görelî fiyat yapısının bozulduğunu, hizmet fiyatlarının pandemi öncesi görelî fiyat eğilimini yakalamaya çalışıyor olabileceğini öne sürerek, böyle bir durumda hizmet enflasyonunun bir süre daha güçlü seyredebileceğini ima etmektedir.

Grafik 3: Hizmet Sektörü Alt Grupları 2024 Yılı Ağırlıkları (%)

Kaynak: TÜİK.

Hizmetler sektörü içinde heterojen yapının ikinci kaynağı fiyatlama dinamikleriyle ilişkilidir. Zamana bağlı fiyat belirleme davranışı bazı alt gruplarda daha baskınken alt gruplar emek yoğunluğu, girdi kullanımı, geçmiş enflasyona endeksleme ve döviz kuruna duyarlılık gibi unsurlar açısından farklılaşmaktadır. Belirli bir alt grup için önem arz eden bir girdinin fiyatında ani ve belirgin bir yükseliş olduğunda, firmaların fiyatlarını gözden geçirme ve değiştirme sıklığı artış kaydedebilmektedir. Ücret gelişmelerinden en belirgin etkilenen kalemler olarak lokanta-otel ve bakım-onarım öne çıkarken ayrıca lokanta-otelde gıda fiyatları, bakım-onarımda ise döviz kuru gelişmeleri önem arz etmektedir. Kira kaleminde geçmiş enflasyona endeksleme davranışı yaygın olmakla birlikte konut fiyatları, asgari ücret ve enflasyon beklentilerinin etkisi de hissedilmektedir.² Eğitim hizmetlerinde fiyatlar yılın belirli bir döneminde düzenlemeler gereği geçmiş enflasyona göre belirlenme eğilimindedir. Ulaştırma hizmetleri fiyatları üzerinde akaryakıt fiyatları yanında ücret gelişmeleri de etkili olabilmektedir. Enflasyon gerçekleştirmelerinin gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak ücretler üzerinden hizmet sektörü fiyatlama davranışı üzerinde etkili olması, grup enflasyonunun atalet sergilemesine neden olmaktadır. Söz konusu atalet enflasyonun tırmanışa geçtiği dönemlerde genel fiyat artışlarını sınırlarken dezenflasyon dönemlerinde tersi bir etkide bulunmakta ve para politikasının etkinliğini zayıflatmaktadır.

Nisan ayı itibarıyla temel mal enflasyonu yüzde 57,1 olarak ölçülürken hizmet enflasyonu yaklaşık 40 puan farkla yüzde 97,0 seviyesindedir. Alt grup gelişmeleri incelendiğinde, sektör içindeki heterojen yapının izleri takip edilebilmektedir. Kira (yüzde 124,5) ve ulaştırma hizmetlerinin (yüzde 100,8) sektör enflasyonunu yukarıya çektiği gözlenmektedir. Lokanta-otel (yüzde 95,8) ve diğer hizmetler (yüzde 90,5) yıllık enflasyonu hizmet grubu enflasyonunun bir miktar altındayken haberleşme hizmetleri (yüzde 66,3) genel hizmet enflasyonunun altında seyretmektedir. Diğer hizmetler içinde ise özel sektör ağırlıklı olan eğitim hizmetleri (yüzde 103,9) yüksek yıllık enflasyonu öne çıkmaktadır.

Hizmet sektörünün yakın dönem enflasyon dinamiklerini değerlendirebilmek üzere Tablo 1'de sunulan denklem tahmin edilmiştir. Açıklayıcı değişkenler olarak hizmet enflasyonunun gecikmeli değeri (atalet), sepet döviz kuru, çıktı açığı, taze meyve ve sebze dışı gıda fiyatları, akaryakıt fiyatları ve ücretlere vekil değişken olarak net asgari ücret seçilmiştir. Sepet kur, taze meyve sebze dışı gıda, akaryakıt ile asgari ücret değişkenleri çeyreklik yüzde değişim olarak modele girmiştir. Yılın ilk çeyreğinde fiyatları zamana bağlı belirlenen ve geçmiş enflasyona duyarlı hizmet kalemlerindeki gelişmeler ile otomatik vergi güncellemeleri ve yönetilen/yönlendirilen kalem fiyatlarındaki artışların etkisini dikkate almak için, yıl

² Özmen, M.U., Yüksel Yücel, C. (2017). Türkiye'de Yakın Dönemde Kira Enflasyonunu Etkileyen Faktörler. TCMB Ekonomi Notları 2017-07.

sonundaki yıllık tüketici enflasyonu değerlerine karşılık gelen "endeksleme" kukla değişkeni (bu değişken birinci, ikinci ve üçüncü çeyreklerde sıfır, son çeyrekte ise yıl sonu yıllık tüketici enflasyonu şeklindedir) oluşturulmuştur. Model, 2005Ç4 - 2024Ç1 dönemi için üç aylık frekansta en küçük kareler (OLS) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Hizmet sektörü fiyatları katma değer vergisi (KDV) etkileri düzeltilmiş olarak kullanılmıştır. Model ayrıca mevsimsel kukla değişkenleri ile 2023 yılı üçüncü ve dördüncü çeyrekleri için birer kukla değişken içermektedir.

Tahmin sonuçları, hizmet enflasyonunda ataletin³ yanı sıra endeksleme davranışı ve asgari ücretin önem arz eden açıklayıcılar olduğunu göstermektedir (Tablo 1). Geçmiş hizmet enflasyonun yaklaşık yüzde 40'ı bir sonraki çeyreğe aktarılmaktadır. Manşet enflasyona endeksleme etkisini yakalamaya çalışan kukla değişkenin katsayı tahmini, bir önceki yıldaki yıllık manşet enflasyonun yaklaşık beşte birinin ilk çeyrekte hizmet enflasyonuna geçtiğine işaret etmektedir. Diğer yandan, model sonuçları hizmetlerin emek-yoğun bir sektör olması nedeniyle ücret duyarlılığının da yüksek olduğunu teyit etmektedir. Atalet ve endeksleme davranışı ile birlikte ücret gelişmeleri de dikkate alındığında, yılın ilk çeyreğinde gerçekleşen hizmetler grubu enflasyonun çok büyük kısmı açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda, hizmetler sektöründe, gerek ücretlerin enflasyon gerçekleşmeleri ile etkileşimi ve gerekse geriye dönük endeksleme mekanizmalarının yaygın oluşu gibi sebeplerle enflasyon ataletinin güçlü olduğu izlenmektedir. Ayrıca, gıda fiyatları yemek hizmetlerini, akaryakıt fiyatları ise ulaştırma hizmetleri fiyatlarını maliyet kanalından etkileyebilmektedir. Bakım-onarım hizmetlerinin ise kur gelişmeleri ile bağlantısının belirgin olduğu izlenmektedir. Son olarak, hizmet enflasyonu, başta yurt içi talep koşulları olmak üzere, toplam talep koşullarından da etkilenmektedir.

Tablo 1: Hizmet Sektörü Fiyat Dinamikleri

Bağımlı Değişken: Tüketici Hizmet Fiyatları Çeyreklik % Değişimi (KDV Etkisi Düzeltilmiş)
(2005:Ç4 - 2024:Ç1)

	Sabit Terim	Hizmet Fiyatları	Manşet Enflasyona Endeksleme	Net Asgari Ücret ^a	Taze Meyve Sebze Dışı Gıda	Çıktı Açığı	Sepet Kur	Akaryakıt	Kukla 2023Ç3	Kukla 2023Ç4	R ²
Katsayı Tahmini		(t-1)	(t-1)		(t)	(t)	(t)	(t)			
	-0.3	0.42***	0.21***	0.11***	0,14***	0,05***	0,03***	0,02***	13.06***	-5.08***	0,98

*** yüzde 1 anlamlılık düzeylerine karşılık gelmektedir.

a: t ile t-2 arasındaki gecikmelerin ortalaması.

Hizmet sektörünün fiyat dinamiklerinde yüksek enflasyon döneminde gerçekleşen değişimi anlamak amacıyla model parametreleri yinelemeli⁴ (recursive) olarak yeniden tahmin edilmiştir (Grafik 4- Grafik 9).⁵ Hizmet enflasyonu ataletinin 2019'dan 2021 yılı sonuna kadar belli bir seviyede görece yatay seyrettikten sonra, 2022Ç1'de yükseldiği ve sonrasında artış eğilimine girdiği izlenmektedir (Grafik 4).⁶ Manşet enflasyona endeksleme katsayısında ise kademeli bir artış gerçekleşmiştir. Örneklem başında istatistiksel olarak anlamlı olmayan ve 2021 sonuna kadar sınırlı artışlar sergileyen endeksleme katsayısı, yıllık manşet enflasyondaki güçlenme paralelinde yükselmiştir (Grafik 5). Bu iki unsur hizmet sektöründe talep ve maliyet şoklarının etkilerinin daha uzun süreye yayılmasına sebep olmaktadır. Son yıllarda ücret ayarlamalarında geçmiş enflasyonunun daha önemli rol oynaması ve asgari ücretin yılda

³ Hizmetler Sektöründe Atalet başlıklı kutu için bakınız Enflasyon Raporu 2023 III, Kutu 2.3.

⁴ Parametrelerin zaman içindeki değişimine yönelik olarak yinelemeli tahminin yanı sıra kayan pencereler (rolling windows) yöntemi de denenerek, model katsayıları 48 çeyreklik kayan pencereler kullanılarak tahmin edilmiştir. Bu tahminler genelde yinelemeli tahminlere benzer sonuçlar vermiştir. Kayan pencere yöntemi ile elde edilen katsayılar yinelemeli tahminlere kıyasla sepet kur ve taze meyve-sebze dışı gıdada bir miktar daha yüksek, asgari ücret, çıktı açığı ve akaryakıtta ise bir miktar daha düşük tahminler ortaya koymaktadır.

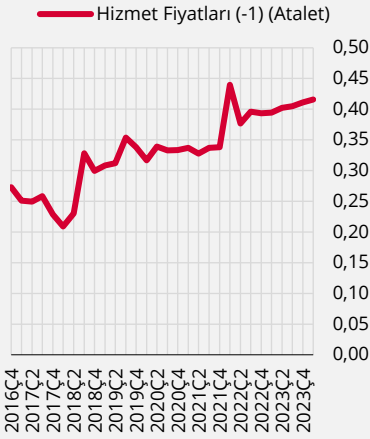
⁵ Grafiklerde zamana göre değişen katsayıların uzun dönem değerleri raporlanmıştır. Bunun için atalet dikkate alınarak katsayı tahminleri (1-atalet)'e bölünerek hesaplanmıştır.

⁶ Modelde yer alan endeksleme değişkeninin atalet katsayısını aşağıya çektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

iki kere güncellenmesi, asgari ücretin katsayısında artışı beraberinde getirmiştir (Grafik 6). Ücret artışlarının maliyet yönlü etkisi fiyatlara nispeten hızlı bir biçimde yansırken talep yönlü etkisi zamana yayılmakta ve maliyet yönlü etkilere kıyasla daha fazla belirsizlik içermektedir. Covid döneminde hizmetler sektörüne olan talepteki azalışa paralel olarak gerileyen çıktı açığı katsayısının, salgın hastalıktan çıkış ile birlikte toparlanma eğiliminde olduğu gözlenmektedir (Grafik 7). Hizmet sektöründe ulaştırma ve bakım-onarım hizmetleri ile paket tur gibi fiyatları döviz kuruna duyarlı bazı kalemler bulunmasına rağmen, sektörün genel olarak ithal girdi kullanımının düşük olduğu göz önüne alındığında kur geçişkenliği sınırlıdır (Grafik 8).⁷ Bununla birlikte, kur etkisi zamanla artış eğilimi göstermektedir. Gıda fiyatlarının katsayısı, gıda fiyatlarının görece eğilimini de yansıtır şekilde, zaman içerisinde artış göstermiş, 2022 sonrasında yataylaşarak yüksek katkı vermeye devam etmiştir (Grafik 9).

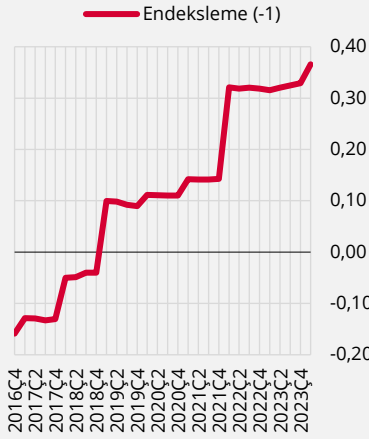
Yinelemeli Model Katsayı Tahminleri (Uzun Dönem)

Grafik 4: Hizmet Fiyatları Atalet Katsayısı

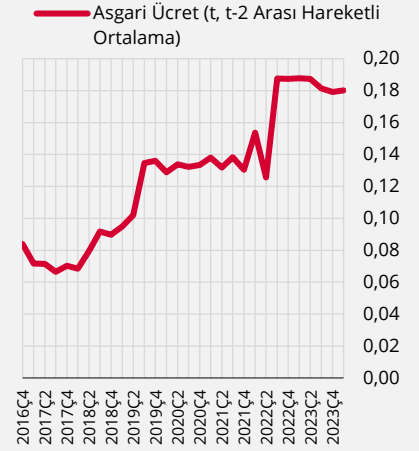
Kaynak: TCMB.

Grafik 5: Manşet Enflasyona Endeksleme Katsayısı

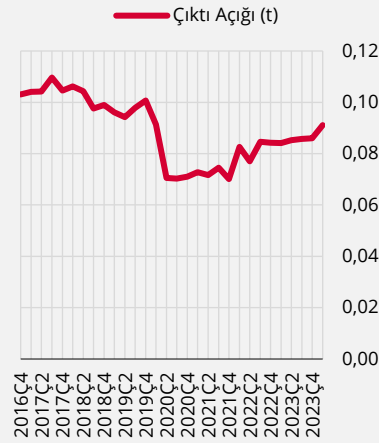
Kaynak: TCMB.

Grafik 6: Net Asgari Ücret Katsayısı

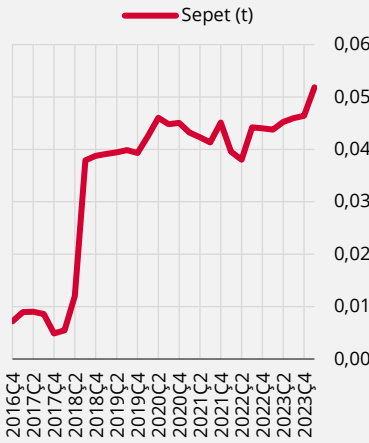
Kaynak: TCMB.

Grafik 7: Çıktı Açığı Katsayısı

Kaynak: TCMB.

Grafik 8: Sepet Kur Katsayısı

Kaynak: TCMB.

Grafik 9: Taze Meyve-Sebze Dışı Gıda Katsayısı

Kaynak: TCMB.

Özetle, 2024 yılı ilk üç aylık dönemde hizmetler grubunda çeyreklik enflasyon yaklaşık yüzde 23,5 seviyesindeyken atalet ve manşet enflasyona endeksleme kaynaklı etki 18,2 yüzde puan olarak tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, 2024 yılı ilk çeyreğindeki dönemlik hizmet enflasyonunun önemli bölümü geriye

⁷ Model akaryakıt, gıda ve manşet enflasyon gibi kurdan etkilenen değişkenleri içerdiğinden, kur etkisinin bir bölümü bu değişkenler kanalıyla modelde halihazırda içermektedir. Bu bakımdan kur katsayısı mutlak büyüklük olarak yorumlanırken ihtiyatlı olunmalıdır.

dönük endeksleme etkisi ile açıklanabilmektedir. Söz konusu iki faktöre ek olarak ücret etkisi de dikkate alındığında, geçmiş enflasyonun etkisi daha da büyümektedir. Bu bakımdan, fiyatlama davranışında enflasyon beklentilerine atfedilen payın artması ve bu beklentilerin enflasyon hedeflerine yakınsaması büyük önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda, para ve ekonomi politikaları arasındaki koordinasyon güçlenerek devam edecektir.

Kaynakça

Amatyakul, P., Deniz, I. ve Lombardi, M. J. (2024). Sectoral price dynamics in the last mile of post-Covid-19 disinflation, BIS Quarterly Review, Bank for International Settlements, March.

Özmen, M.U., Yüksel Yücel, C. (2017). Türkiye'de Yakın Dönemde Kira Enflasyonunu Etkileyen Faktörler. TCMB Ekonomi Notları 2017-07.

TCMB (2023). Hizmetler Sektöründe Atalet, Enflasyon Raporu 2023 III, Kutu 2.3.